

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ РЕФОРМОВАНИХ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Т.О.Фурман, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Досліджено основи створення та розвитку реформованих підприємств аграрного сектора економіки Миколаївської області та запропоновано шляхи підвищення ефективності їх функціонування.

Исследованы основы становления и развития реформированных предприятий аграрного сектора экономики Николаевской области, а также предложены пути повышения эффективности их функционирования.

Постановка проблеми. У процесі проведення аграрної реформи сільськогосподарське виробництво зазнало суттєвих змін: впроваджена приватна власність на землю, проведено роздержавлення земель із передачею їх у власність колективним сільськогосподарським підприємствам і громадянам (працівникам та пенсіонерами з їх числа). Замість домінуючої колгоспно-радгоспної форми господарювання на рівноправній основі створені й розвиваються різні форми господарювання. Подальший розвиток одержали побудовані на приватній власності на землю й індивідуальній або сімейній організації праці особисті селянські господарства, створена нова форма — фермерство. Колективні сільськогосподарські підприємства і значна частина радгоспів реформовані у різні господарські формування ринкового типу, побудовані на приватній і державній власності на землю у поєднанні з колективними формами організації праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку реформованих сільськогосподарських підприємств висвітлювалися в працях П.І.Гайдуцького, П.Т.Саблука, В.Я.Месель-Веселяка, М.И.Маліка та інших авторів. Проте посилення конкуренції на ринку оренди землі, складність процесів формування багатуукладної ринкової економіки, зміни у настроях селян свідчать про необхідність подальших досліджень цих проблем.

Постановка завдання. В сучасних умовах, коли продовжується подальше реформування аграрної економіки, з великими труднощами створюються нові й удосконалюються старі форми господарювання, особливо зростає важливість проблеми економічного дослідження організаційних форм виробництва. Продовжується процес пошуку найбільш оптимальних з них у певних умовах форм організації сільськогосподарського виробництва, оскільки немає такого аграрного формування, яке б забезпечувало в будь-яких умовах високу ефективність сільськогосподарського виробництва.

Результати досліджень. У процесі реформи здійснено перерозподіл землі між сільськогосподарськими підприємствами, фермерами й особистими селянськими господарствами. Якщо у 1990 році сільськогосподарські підприємства використовували 93,5%, а населення — 6,5% сільськогосподарських угідь, то у 2005 році — відповідно 52,9 і 35,8%, а фермери — 11,7%. На основі приватної власності на землю і земельні частки (паї) створено різні господарські формування, побудовані на індивідуальній, сімейній та колективній організації праці.

В останні роки активно розвиваються нові господарські формування, що створюються шляхом оренди землі потужними промисловими підприємствами, фінансовими і сервісними структурами, які інвестують кошти у виробничу і соціальну сферу села. Особливістю таких крупних за розмірами підприємств є те, що вони на основі залучення капіталу з інших галузей мають змогу організувати високоефективне виробництво на індустріальній основі, а також забезпечити власну переробку сільськогосподарської сировини і уникнути монопольного економічного впливу переробних підприємств. На практиці вони досягають високих врожаїв сільськогосподарських культур і продуктивності тварин та забезпечують прибуткове ведення виробництва.

Законодавчо створено умови для вільного вибору селянином сфери трудової діяльності: чи формувати власне виробництво в особистому селянському чи фермерському господарстві, або брати участь у сільськогосподарському підприємстві шляхом передачі земельної ділянки чи частки (паю) в оренду, або спільно викорис-

товувати їх на кооперативних і акціонерних засадах, при цьому самому працювати у створеному сільськогосподарському підприємстві за наймом, або не працювати. По суті створено в Україні три форми господарювання — особисті селянські та фермерські господарства, а також сільськогосподарські підприємства ринкового типу. За розмірами вони відповідають практиці багатьох високорозвинутих країн світу, що забезпечують ефективне ведення сільського господарства і мають перевиробництво продукції. Створені в Україні форми господарювання відповідають вимогам різного бізнесу — великого, середнього та малого.

Значного розширення землекористування за бажанням селян досягли особисті селянські господарства. Використовуючи 35,8% сільськогосподарських угідь, вони виробили у 2005 році 53,2% валової продукції, у тому числі тваринництва — 81,7%. Якби не ці господарства, то в Україні виробили б менше валової продукції на третину, а молока і м'яса — в 1,5 раза. Порівняно з 1990 роком у них був значно менший спад виробництва в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ніж у сільськогосподарських підприємствах, а за розмірами — відповідають японській і китайській моделям господарювання (1-2 га).

Проведене Миколаївським інститутом АПВ (Шеїн І.В.) вибіркове обстеження 150 особистих селянських господарств області показало, що їх середній розмір становить 2,4 га, у тому числі земельної частки (паю) — 2,15 га. У 2005 році на одне господарство в них вироблено продукції на 11,9 тис. грн., виручка від реалізації — 8,6, валовий дохід — 6,5, а умовний прибуток — 2,4 тис. грн. при рівні рентабельності 25,3%.

Створено й розвиваються фермерські господарства, притаманні передовим країнам Європи і Америки, їх налічується 3687. Ця форма господарювання відповідає високоефективній моделі ведення фермерства в Європейських країнах, де середній розмір господарства становить 18 га, а в Англії — 70 га, Німеччині — 32, у тому числі на нових землях (колишня НДР) — 197 га, з яких 20% землі використовують господарства середнім розміром 714 га і 50% — 1751 га. Слід зазначити, що в Україні фермерам надано

ділянки із земель запасу, до яких включено найгірші землі. Проте ці господарства працюють прибутково, на 100 га сільськогосподарських угідь виробляють валової продукції рослинництва на рівні сільськогосподарських підприємств. Що стосується тваринництва, то через збитковість воно в цих господарствах розвивається недостатньо, а в сільськогосподарських підприємствах скорочується.

Миколаївським інститутом АПВ обстежено також 150 фермерських господарств, їх середній розмір становить 59,8 га, вироблено валової продукції на суму 75,2 тис. грн., реалізовано — на 59,3, валовий дохід — 43,4, умовний прибуток — 3,2 тис. грн. при рівні рентабельності 57,6%

Сільськогосподарські підприємства в Україні у 2005 році використовували 52,9% сільськогосподарських угідь, а виробили лише 46,8% валової продукції, з них 58,9% — рослинницької і 18,3% — тваринницької. За площею вони перевищують американську модель, де середній розмір фермерського господарства становить 179 га угідь, у тому числі 10,1% землі там використовують господарства з середнім розміром 893 га, а 10,6% — 1352 га. В Миколаївській області середній розмір 741 господарства становить 1435 га. Отже, великі господарства в Україні є і їм потрібно на практиці реалізувати свої переваги. У 2005 році рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва становив 9,1%.

З огляду на пройдений шлях у формуванні сільськогосподарських підприємств ринкового типу, спираючись на його оцінку селянами, можна зробити такі висновки:

- реформування колгоспів і радгоспів у господарські структури ринкового типу, серед інших складових економічної реформи було науково обґрунтовано, теоретично досліджено, нормативно забезпечено і практично здійснено;
- в Україні була відпрацьована власна модель реформування земельних відносин і аграрного сектора;
- створено багатоукладність виробництва на селі, функціонують різні рівноправні форми господарювання, побудовані на приватній власності на землю у поєднанні з індивідуальною, сімейною та колективною формами організації праці, які

поєднують практику різних країн світу щодо створення малих, середніх і великих підприємств;

- земля, на відміну від промислових об'єктів, залишилася у власності селян — тих, хто на ній працює;
- створено нові сільськогосподарські підприємства ринкового типу, які в організаційному плані мають більші можливості й перспективи ефективного господарювання;
- особисті селянські господарства значною мірою забезпечили трудову зайнятість селян і виконують буферну функцію при зменшенні потреби сільського господарства в трудових ресурсах та нерозвиненості інфраструктури на селі;
- створено нову для нашої країни форму господарювання — фермерство, яке у розвинутих країнах світу забезпечує перевиробництво продукції і високоефективне ведення галузі;
- відбулися позитивні соціальні зрушення. Збулися історичні прагнення селян: земля передана їм у власність і збережена за ними, власник може вільно розпоряджатися нею, створювати власне господарство, передавати в оренду й одержувати орендну плату, передавати спадкоємцям і, нарешті, зможе продавати.

Висновки. Таким чином, з організаційного погляду проведено реформування, яке відповідає різним варіантам світового розвитку із збереженням вітчизняних особливостей великотоварного виробництва. Є також можливість створення великих підприємств за рахунок кооперування малих і середніх. Фактор високої концентрації сільськогосподарського виробництва в країні присутній. Великий, середній і малий бізнес мають рівні права на існування, тому адміністративне втручання тут є зайвим.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.Я.Месель-Веселяк. Розвиток форм господарювання в аграрному секторі України (результати, проблеми)//Економіка АПК.-2006.-№12.-С.34-41.
2. Л.Я.Зрібняк. Виробничі ресурси і ефективність їх використання в різних організаційно-правових формах сільськогосподарських підприємств України//Науковий вісник НАУ. - 2006. - №97. -С.19-24.
3. Сільське господарство Миколаївщини за 2005 рік//Державний комітет статистики Миколаївської області.-Миколаїв, - 2006.